

DRIEPAS

Jaargang 10, nummer 1, maart 1993

HISTORISCHE KRING DUIVEN, GROESSEN, LOO

COLOFON

De DRIEPAS is het verenigingsblad van de Historische Kring Duiven Groessen-Loo. Het verschijnt drie tot vier keer per jaar. Artikelen mogen alleen overgenomen worden na schriftelijke toestemming van de auteur en met bronvermelding.

Abonnementsprijs f. 10,-, voor postabonnees f. 15,00 per jaar, bij vooruitbetaling te voldoen op onderstaande bank- of girorekening. Voor leden van de Historische Kring gratis. Losse nummers f. 4,00.

Het lidmaatschap van de Historische Kring bedraagt per jaar f. 22,50, buiten de Gemeente Duiven f. 27,50 (wegens postbezorging), over te maken op postgiro 49 23 697 of Rabobank rekeningnummer 31.54.07.484 t.n.v. de Historische Kring Duiven Groessen Loo te Duiven.

Secretariaat:

A.Th.J. Boss
van Dorth tot Medlertsraat 5
6921 AT D U I V E N

Redactie DRIEPAS:

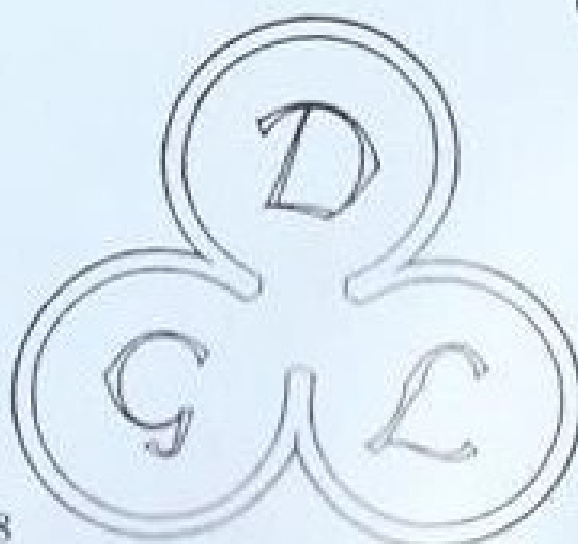
W.F.W.M. van Heugten, Duiven
Th.M.J. Jonker, Loo

Redactieadres:

zie secretariaat Historische Kring

ISSN: 0921-5549

DRIEPAS



Bij de omslag:

Tekening van de ereboog, die op 26 juli 1808 in het Loo was opgesteld bij gelegenheid van een bezoek van Koning Lodewijk Napoleon.

BOERENERVEN IN DE GEMEENTE DUIVEN.

Dit artikel gaat over een tiental boerenerven in Duiven, zoals die er in het begin van deze eeuw hebben uitgezien. Het verscheen begin dit jaar in het tijdschrift GROEN (Jrg.49, nummer 1, 1993, p.29-33). De documentatie daarvoor werd o.m. verzameld tijdens enkele zogenaamde inloopavonden van de Historische Kring in 1992. Daaraan nam een groot aantal voornamelijk oudere inwoners van Duiven, Groessen en Loo deel. Deze mensen woonden of wonen nog op de betreffende boerderijen of hebben daar hun jeugd doorgebracht. Ze hebben een schat aan informatie aangedragen die de heer J.A. Zoer, Hoofd Beheer Nederlands Openluchtmuseum Arnhem in het artikel verwerkt heeft.

Veel van de betreffende boerderijen bestaan echter al lang niet meer en zijn opgeslokt in de uitbreidingen van de plaats Duiven.

De boerentuinen.

De boerentuinen zijn die gedeelten van het erf waar bewust planten worden geteeld. Voor de sier of voor de vruchten. Over het algemeen is het met deze tuinen zo dat, hoe rijker de streek is, hoe meer belang er wordt gehecht aan de sierwaarde. Omgekeerd; in een arme streek werd over het algemeen meer belang gehecht aan de gebruikswaarde van de planten.

Onderstaande beschrijving van de boerentuinen op de erven in Duiven, is de gemiddelde situatie van "voor de oorlog". Beschreven na vergelijking van de gedocumenteerde erven en vooral ook met behulp van de vele aantekeningen die gemaakt zijn tijdens de bijeenkomsten.

In Duiven is er sprake van een relatief rijk gebied met vrij grote boerderijen. De boerentuinen waren er redelijk groot en straalden een bepaalde voornaamheid uit in overeenstemming met de indeling van de voorgevel van het huis. Die gevel is symmetrisch, dat wil zeggen met een deur in het midden en aan weerszijden daarvan een aantal ramen. Achter de voordeur loopt een gang die het woonhuis verdeelt. De boerderijen zijn van een verschillend type en van verschillende leeftijden, maar deze indeling komt over het algemeen voor.

In het verlengde van de gang binnen loopt buiten een tuinpad door de gehele

tuin, dat op haar beurt de tuin verdeelt in twee helften.

Voor het huis ligt een breed pad, of soms meer een pleintje, dat met grind is verhard. In dit brede pad zijn ronde perken waarin rozen of pioenen staan. Soms ook Hortensia of een bonte mengeling van eenjarige planten. In het grind staan soms leilinden, een paar meter vanaf de gevel. Nog vaker staan hier echter perebomen die niet geleid zijn maar door hun hoge smalle vorm, een peer eigen, toch zorgen voor schaduw op de gevel. En ze geven bovendien nog vruchten.

De randen van de perken zijn afgezet met sleutelbloemen of anjers. Een enkele maal met kleine buxusheggetjes en soms ook met Sedumsoorten ("vetplantjes").

Het brede pad of pleintje wordt aan de tuinkant afgesloten door een buxushaagje. Dat haagje loopt vaak door, langs het middenpad tot aan het einde van de tuin en wordt slechts onderbroken door paden tussen de bedden. Als het ononderbroken is dan worden de bedden ontsloten door een smaller pad aan de zijde van de bedden. Een enkele maal loopt de buxushaag om de gehele tuin. Algemener is echter dat de buitenhagen van een ander materiaal zijn. Ligustrum, Spaanse aak en beuk, of soms een mengeling van verschillende soorten. Meidoorn is zeer algemeen en kwam vroeger waarschijnlijk het meest voor.

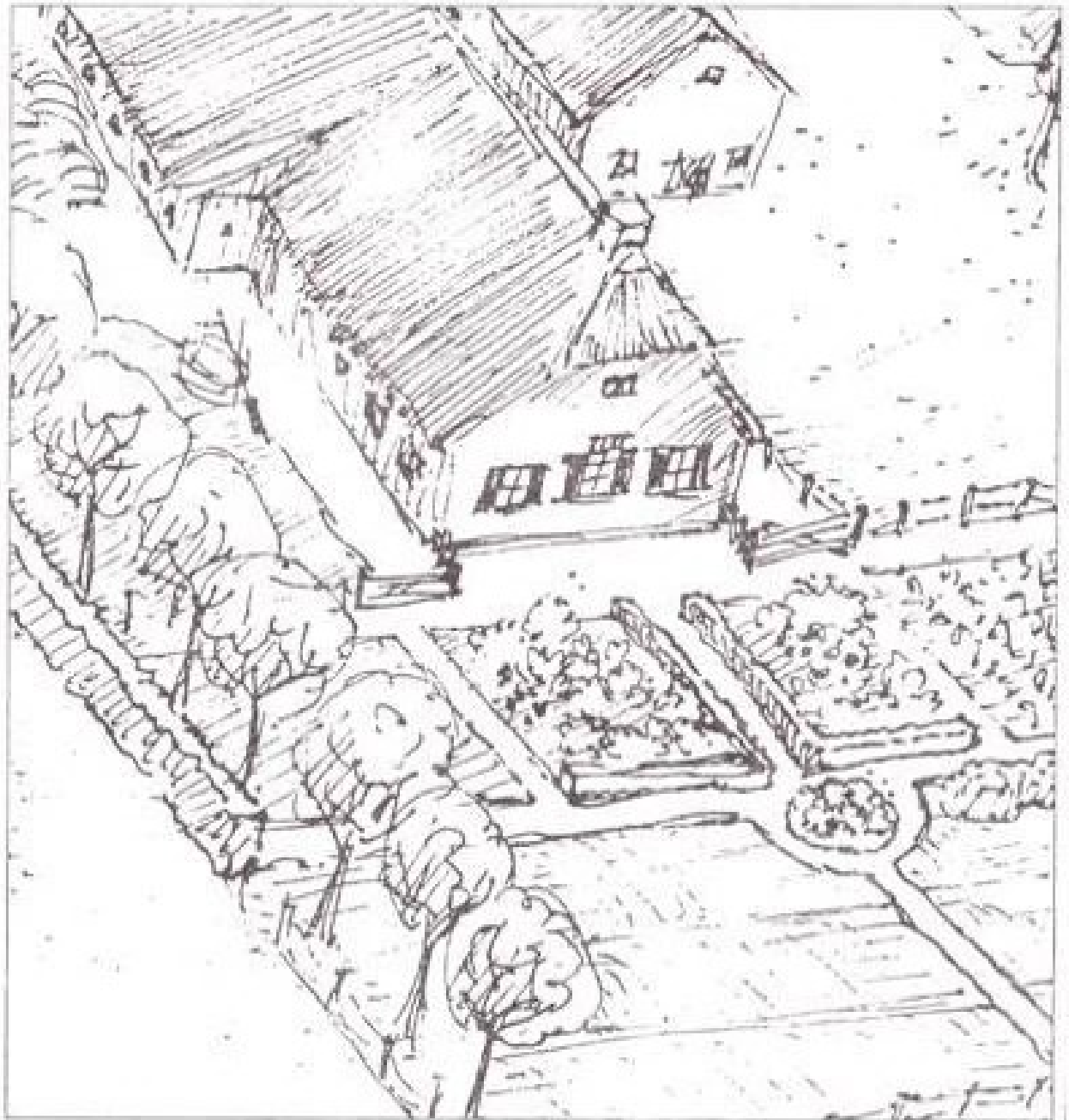
Het eerste gedeelte van de tuin, meestal enkele meters breed, is bestemd voor het kweken van sierplanten. Meestal staan hier ook nog wel enkele kleine fruitbomen, zoals perzik en morel. Soms zelfs een moerbeï en enkele struikvormige appel- en perebomen.

Aan de zijkanten worden deze perken afgesloten door een paar struiken en aan de tuinkant soms ook weer door een buxushaagje, waarmee dan eigenlijk het hele perk wordt ingesloten.

Seringen waren voor de zijkant zeer geliefd, evenals de sneeuwbal. (*Viburnum opulus* "Roseum"). Een vrij uitgegroeide buxus staat in het perk, waarvan de takjes worden gebruikt als palmtakjes bij kerkelijke feesten. In het perk staan bovendien veel rozen en Hortensia's (*H. macrophylla* en *H. arborescens*).

Er is een grote verscheidenheid aan kruidachtige gewassen. Bol- en knolgewassen komen veel voor. In het voorjaar tulpen, narcissen en sneeuwkllokjes en in de zomer Dahlia's en gladiolen. In veel tuinen stonden ook Montbretia's in grote aantallen; vaak op rijen geplant.

Veel eenjarige gewassen hadden hier een plekje. Goudsbloemen en papaver zijn zeer algemeen. Verder vlijtige Liesje en Fuchsia's, violen en Begonia's (ook knolbegonia's) en Oost-Indische kers. Als veel voorkomende vaste planten werden genoemd lupinen, *Salvia officinalis*, wilde bertram,



Vogelvlucht impressie van 'Den Olde Driegaarden'. Tekening: J. Wakker

margrietten, Kamperfoelie, Bergenia, *Phlox paniculata* en Moederkruid. Grappige streeknamen kent men ook, zoals wammesknopen (van wambuis) voor de Margriet en gapers voor de Leeuwenbek.

Bijzondere aandacht verdient de *Primula pubescens*, die een verscheidenheid aan streeknamen heeft; aricheltjes, richeltjes, rickeltjes, auriekeltjes en winterprimula. De vele namen die worden gebruikt lijken een verbastering van de latijnse naam *Primula auricula* en van richel in de betekenis van rand. Deze plant wordt namelijk zeer algemeen in de tuinen in deze streek gebruikt om bedden en perken mee te omzomen.

Een andere bijzondere plant is de touroos. Hiermee wordt een pioen

bedoeld. Een bepaald type dat korter bloeit, lekker ruikt en licht van kleur is. Ze bloeit iets vroeger dan de gewone pioen en valt snel weer uit. Deze pioen komt veel in de Liemers voor en, naar later bleek, ook in de Achterhoek. Het is een echte bekende ouderwetse tuinplant in deze omgeving. De naam zou kunnen zijn afgeleid van het gebruik om deze planten te laten groeien door een ton of mand zonder bodem, tegen het omvallen van de stengels.

Een ander opvallende plant is de Marketon. Een veel voorkomende kleine perzik die ook algemeen in de Achterhoek voorkomt.

De groentetuin strekt zich verder uit over de rest van de tuin die in veel gevallen een behoorlijke oppervlakte kan hebben. Tuinen met twee rijen van meer dan tien bedden zijn heel gewoon. Die bedden zijn ongeveer een meter breed. Hier worden de fijne groenten verbouwd, die met de hand moeten worden gewied, en de bonen die langs staken worden geteeld. Verder zijn er nog grote bedden waarop de bonen, de aardappels en de koolsoorten worden verbouwd. Gewassen die met de schoffel worden schoongehouden. Aardbeien worden soms op een klein, soms op een groot bed geteeld.

De paden die de bedden verdelen liggen ieder jaar anders, dat wil zeggen dat in het vroege voorjaar de gehele tuin wordt gespit en dat de verdeling pas gemaakt wordt bij het zaaien en planten.

Verspreid over de groentetuin komen fruitbomen voor. Om niet al te veel ruimte voor de groenten te verliezen zijn dit meestal kleine struikvormige bomen. Ze staan daarom vaak min of meer aan de randen van de tuin of langs het middenpad. In de tuinen vonden we perziken(Marketon), pruimen, abrikozen, soms een moerbeï of andere bijzondere fruitbomen naast appels en peren. In de moestuin, meestal aan het einde op de laatste bedden staat het kleinfruit. Frambozen, rode en zwarte bessen en kruisbessen. (die worden hier knoepels genoemd).Soms had iemand ook witte bessen.

Bijna alle tuinen hebben een tuinhuis of een prieel, meestal in de eerste grote perken. Het staat ter linker- of ter rechterzijde als afsluiting van het perk. Als de gehele tuin niet uit twee, maar uit meer rijen bedden bestaat, dan staat het tuinhuis op een buitenste bed met overzicht over de tuin. Vaak wordt de plaats van het tuinhuis gecombineerd met een bleekveldje. Soms staat het tuinhuis aan het einde van het hoofdpad met de opening in de richting van het huis.

Rondom het tuinhuis of prieel staan bloeiende heesters of wat kleine vruchtbomen. Voor het huis staat vaak nog een tuinbank tegen de voorgevel.

In het grindperk bij de voordeur is de waterput te vinden, in combinatie met een pomp. Voor de voordeur ligt een stoepje van straatklinkertjes.

Fruitbomen.

Opmerkelijk is de grote hoeveelheid en de grote verscheidenheid van fruitbomen op het erf. Bovendien weten de bewoners veel van de fruitrassen af en weten ze de bomen goed te onderhouden. Dit in vergelijking met veel boeren uit andere delen van ons land. Daar komen ze met de benaming vaak niet verder dan appel, peer, pruim etc. De soort wordt dan vervolgens verder gedefinieerd met een omschrijving van de vrucht en de manier waarop die wordt gebruikt in de huishouding. De bewaarmogelijkheid is dan vaak een belangrijk gegeven.

Het fruit in de Liemers werd vroeger geteeld als een belangrijke bijverdiens- te in het gemengde boerenbedrijf. De vruchten werden verkocht op de markt of aangeboden op de veilingen in de Over Betuwe.

Op bijna ieder erf zijn wel een of meer walnoten te vinden. Die walnoot staat vaak dicht bij het huis omdat het blad muggen en vliegen zou weren. De walnoot was vroeger in deze streek een belangrijke straatboom. Veel van de walnoten zijn verdwenen tijdens de eerste wereldoorlog. Ze werden gekapt omdat van het hout geweerkolven werden gemaakt.

Op een van de erven stond vroeger een grote rij mispels (*Mespilus germanica*). Deze bijzondere fruitboom kwam vroeger wel meer voor. Het voorkomen van meerdere bomen op een erf doet vermoeden dat ook hiervan de vruchten naar de veiling gingen.

Opvallend is dat de fruitbomen in sommige gevallen zeer verspreid over het erf voorkomen. Maar aan de andere kant ook wel in geordende boomgaar- den. Dan staan wel de soorten door elkaar. Waarschijnlijk komt dat, omdat de ene boer meer toegerust was op de fruitteelt dan de andere.

Algemene beschrijving van het erf.

Solitaire bomen komen op de boerenerven in de Liemers weinig voor. In veel streken van Nederland staan grote solitaire bomen bij de voorkant van de boerderij. Vaak zeer markante bomen als bruine beuken, treur-essen of - beuken, grote kastanjes of linden. Zij geven niet alleen grandeur aan huis en hof, maar doen ook dienst als bliksemafleider. Omdat op de erven in Duiven vaak grote populieren en wilgen staan, langs slootkanten en erfafscheidingen, is zo'n bliksemafleider bij het huis misschien niet nodig.

Lijst van aangetroffen fruitbomen:

Appels

Koningszuur
Honderd Marken
Sterappel
Goudreinet
Lemoenappel
Notarisappel
Pater van den Elsen
Groninger Kroon
Jasappel
Present van Engeland
Zoete Bloemee
Bellefleur
Zigeunerin
Yellow Transparant
Zoetzure Orangeappel
Benderzoet
St. Jansappel
Princess Nobel

Honderd Marken is een zeer grote appel, "die je met twee handen moest vasthouden". Benderzoet is een heel goede bewaarappel. De Jasappel is een smoutappel. Dat wil zeggen dat ze gekookt in reusel werd gegeten.

Peren

Conference
Suikerpeer
Winterjan
Kruidenierspeer
Pondspeer
Juttepeer
Clap's Favoriet
Maagdenpeer
Kraaipeer
Gieser Wildeman
Legipond of Legipont
Zwijndrechtse stoofpeer
William's
Buree (Beurre) de Merode
Oranje Bergamot
Buree Hardy
Kromkonten
Iesboute

Kromkonten zijn grote peren waarvan het smalle deel met de steel kromgebogen is. Pondsperen zijn hele grote, goed te bewaren stoofperen.

Pruimen

Reine Claude
Reine Claude d'Alton
Reine Victoria
Eldense Blauwe
Dubbelwitte
Early Laxton
Jefferson
Golden Japan
Kwetsen (Italiaanse, zure en zoete)
Boeren- of enkele witte
Eierpruimen
Wijnpruimen.

Kersen

Meikers
Spekkers
Duitse kers
Wijnkers
Morellen ('maar dat zin gin kesse').

geweest. Het hout van de peppels en wilgen werd verkocht aan de klompen- en papierindustrie.

Langs de slootkanten stonden vroeger veel knotwilgen en knot-essen. Daar zijn er opvallend weinig van overgebleven. Het hout van deze knotten werd gebruikt voor geriefhout en voor gereedschapstelen. Dunne wilgentenen werden gebruikt als bindmateriaal. Dat was al ver voor de eeuwwisseling door het gebruik van touw vervangen.

Toch stonden nog lang de wilgenstoelen, waarvan deze tenen werden gesneden, langs een slootkant.

De erven in Duiven maken een ruime indruk, waarvoor twee belangrijke redenen te noemen zijn. Ten eerste omdat de erven niet, zoals bijvoorbeeld in een veenontginning, op smalle kavels zijn ingericht. Ten tweede omdat de boerderijen onderling vaak nogal wat afstand hebben. Tegenwoordig ligt de nadruk van het agrarische bedrijf in dit gebied op de vee-teelt. Vroeger waren hier sterk gemengde bedrijven. De akkers lagen in de directe omgeving van de woningen en waren opvallend blokvormig verkaveld, terwijl de weiden in de lage gebieden een strookvormige verkaveling kenden. De huisweijtjes bij de boerderijen kenden dus ook deze blokvormige perceelvorm. Ze werden later, toen de akkerbouw werd verlaten, visueel meer een onderdeel van het erf dan van de vergrootte weiden op de voormalige akkers. De huisweijtjes waren ingericht met veel fruitbomen, soms vormden zij een dichtbeplante boomgaard zoals we die van de Betuwe kennen.

Nevenactiviteiten waren op deze gemengde bedrijven heel belangrijk. Niet alleen de genoemde fruitteelt, maar ook bijvoorbeeld de varkenshouderij. In veel boerderijen was tot 1940 nog veel ruimte ingericht als varkenshok. Op het erf stonden tal van gebouwtjes die nevenactiviteiten moesten herbergen, zoals kippenhokken, bijenstallen, hooischuren, jongveestallen en wagenschuurtjes. De meeste van die kleine bijgebouwen zijn na ongeveer 1950 verdwenen met hun functies.

Door de sterk gemengde bedrijfsvorm waren er nog een paar verschijnselen, die tegenwoordig minder opvallend zijn. Zo was er een belangrijke plaats ingeruimd voor de mestvaalt op het erf. Zo dicht mogelijk bij de stallen. Die mestvaalten waren over het algemeen groot, omdat ze maar een keer per jaar werden verspreid over de akkers. Tegenwoordig zijn ze liefst zo klein mogelijk en liggen ze op een onopvallende plaats.

Kleine zaken die op het bedrijf nodig waren, waren verspreid terug te vinden op het erf, op de meest logische plaats. Een rek voor de melkbussen

en emmers bij de geut of bij de put. Een slijpsteen op een bok voor het aanscherpen van allerlei gereedschappen. Een pomp met een afvoergoot en een waterpoeltje of slootje voor het afvalwater. Langs de goot stonden dan de rabarberpollen. Een hondenhek met waakhond bij de oprit.

Al die verschillende erfbestemmingen werden van elkaar gescheiden door hagen en hekken, of met sloten waarlangs weer knotten of meidoorns waren geplant. Als een boerderij nog een agrarisch bedrijf herbergt dan zijn al die kleinschalige indelingen vaak niet meer nodig. Dat heeft er toe geleid dat veel hagen en hekken zijn vervangen door prikkeldraad of schrikdraad. Bij een woonbestemming zijn de afscheidingen vaak niet alleen op een heel andere plek komen te liggen, maar zijn ze ook verfraaid. De hagen zijn dan van andere soorten samengesteld en vooral veel smaller en lager dan vroeger.

Duidelijk is dat in de loop der jaren niet alleen het aantal functies en objecten op het erf sterk veranderen, maar ook het uiterlijk van die objecten die wel zijn gebleven. Heel duidelijk is dat te illustreren met het voorbeeld van de wagenschuur die verbouwd is tot garage, en met al het gras dat door de motormaaier is geworden tot een groot gazon dat het gehele erf beslaat.

Oude gewassen

Op tal van boerenerven, ook elders in het land, schuilt nog een schat aan gegevens over oude plantensoorten en rassen met soms een verrassende en merkwaardige geschiedenis. De tonroos uit de Liemers is misschien wel een soort die veel meer voorkomt, maar geldt dat ook voor de Marketon? Is het auriekeltje op meer plaatsen zo algemeen en zijn er nog meer boerentuinen met en haag van de zeldzame apothekersroos, zoals onlangs is ontdekt in het Drentse Ruinen? Is het niet verbazingwekkend dat de roggelelie, nadat ze al jaren en jaren is verdwenen uit de roggeakkers, nog steeds in tuinen voorkomt binnen dat gebied waar ze vroeger bekend was als akkeronkruid? Wanneer we systematischer onze oude boerenerven zullen bestuderen kunnen er waarschijnlijk nog tal van oude gewassen opduiken, die we nu kennelijk zijn vergeten. Ook oude groente- en fruitrassen.

J.A. Zoer, Doesburg

GRENZEN

Sinds ik hier ben komen wonen, is het mij opgevallen hoe „grensbewust“ menige geboren en getogen inwoner van Duiven, Groessen of Loo is. Daarmee bedoel ik, dat zo iemand in een gesprek duidelijk laat blijken te weten waar bijv. Groessen ophoudt en Duiven begint.

Als ik - in mijn allochtone onnozelheid - sprak over het sportpark De Nieuweling in Duiven, volgde een vriendelijke doch besliste correctie: „Die sportvelden liggen in Groessen.“ Ook heeft men mij haarfijn kunnen aanduiden, waar aan de Lijkweg de grens tussen Loo en Groessen loopt: „Als je voor het huis van W. (Lijkweg 29a) staat, is rechts daarvan een 'graaf' met een sluisje en dat is de grens.“

En nu Duiven-Zuid is ontstaan (uit de grond gestampt) kunnen sommige Groessenaren het niet laten om ironisch te spreken over 'Groessen-Noord'. En gelijk hebben ze, het grootste deel van Duiven-Zuid is gebouwd in de Buitenveldslagen - want zo heet het gebied tussen de (bijna voormalige) Droostraat en de Veldstraat - en dat heeft 'altijd' tot Groessen gehoord.

Waar komt dit grensbewust-zijn vandaan?

Naar mijn mening heeft het te maken met het begrip „kerspel“. Groessen, Loo en Duiven zijn drie kerspels, drie dorpen rondom een parochiekerk, drie parochies met hun niet door de wereldlijke overheid maar door het bisdom Utrecht vastgestelde grenzen. Deze in 1854 en 1855 vastgestelde grenzen zijn zo ingeslepen geraakt in het denken van de mensen, dat men - zich bewust of onbewust van de herkomst - daardoor precies weet wat bij Groessen, of bij Duiven of bij Loo hoort.

Of deze veronderstelling voor 100% klopt, zou een bewoner van de Nieuwgraaf kunnen bevestigen. Kerkelijk heeft de buurtschap de Nieuwgraaf vanaf 1922 niet bij het kerspel Duiven gehoord. De vraag komt op of iemand die daar woont, of heeft gewoond, vindt of vond dat hij/zij bij Duiven of bij Westervoort hoort (hoorde). Of maakte men voor zichzelf een onderscheid: „Ik behoor bij (de parochie van) Westervoort, maar ik woon in Duiven.“ Zeker vroeger maakte het heel wat uit tot welke parochie men behoorde, meestal was men daardoor ook economisch, bijv. voor winkelbezoek, georiënteerd op de plaats waar de parochiekerk stond. Het artikel „Kruidenierswinkel van Laake“ (1) bevestigt dat.

Hoe is het eigenlijk geregeld bij de officiële oprichting der parochies? Vooraf wil ik de term „officiële oprichting“ toelichten. Immers, deze

parochies bestaan eigenlijk al lang. Tot 1853 vallen zij onder de zgn. Hollandsche Zending. In dat jaar wordt de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland hersteld, waarna de nieuwe aartsbisschop van Utrecht, mgr. Zwijssen, allereerst in een betrekkelijk korte tijd zijn bisdom in parochies gaat indelen. Vele nieuwe parochies worden opgericht, maar ook bestaande parochies worden (her-)opgericht, omdat zij nu deel gaan uitmaken van een nieuw bisdom.

1. parochie Duiven (opgericht 17 juni 1854):

„De grenzen, waardoor thans de burgerlijke gemeente Duiven wordt omschreven, zijn ook de grenzen der parochie van den H. Remigius te Duiven.” (2)

Men moet destijds geweten hebben, wat de 'burgerlijke gemeente Duiven' omvatte, want er staat nergens een nadere omschrijving. Het gebied ten noorden van de Rouvenstraat, voorzover het binnen de Duivense gemeentegrenzen valt, wordt tot de parochie Lathum gerekend. Het lijkt erop, dat met 'de burgerlijke gemeente Duiven' iets anders wordt bedoeld dan wij denken. Bij bisschoppelijk besluit van 12 april 1922 wordt „alles wat tot de buurtschap Nijgraaf behoort; (de) gezinnen tusschen het Duivense Broek en Ijseldijk” bij de parochie Westervoort gevoegd.

In 1936 wordt de parochie Duiven ten koste van Groessen vergroot met de aanwonenden ten zuiden van de Rijksweg „vanaf het dorp Duiven tot aan den afweg naar Groessen” en de inwoners van het gebied ten noorden van de Rijksweg (3). Met 'den afweg naar Groessen' is blijkbaar de Heiliglandsestraat bedoeld, maar het is duidelijk dat de Nieuweling en 't Heilig Land tot Groessen blijft behoren.

Het gebied ten noorden van de Rijksweg loopt vanaf De Plak tot aan de gemeentegrens met Zevenaar. Tot hoever zich dat uitstrekt, valt op te maken uit een artikel van A.G. van Dalen. Volgens hem heeft de parochie Groessen in de 15de eeuw, de tijd van pastoor Jacob Vallick, „zijn wel omschreven territoriaal gebied verkregen, vanouds omvattend de nederzetting-kernen van dorp Groessen, Hoelarij en Leuffen, waarvan aan een zijde de Rijnlopen de grens werden, terwijl naar het noorden het kerspelgebied zich met een lange, rechthoekige strook, een kwartier gaans breed, uitbreidde over het Heilig Land, de Plak en de oude broeklanden tot in de Roovenen toe”(4)

2. parochie Groessen (opgericht 19 maart 1855):

„Deze parochie wordt omschreven door de thans bestaande burgerlijke grenzen van Groessen met uitzondering van dat gedeelte, hetwelk ten

noorden van de Groessensche Leigraaf gelegen is, hetgeen tot Lathum zal behoren." (5)

Ook hier ontbreekt een nadere omschrijving van de "burgerlijke grenzen van Groessen". Hierboven is al verteld, dat de parochie zich ver naar het noorden uitstreckte. In de geciteerde oprichtingsakte wordt de Groessensche leigraaf duidelijk als noordelijke grens aangegeven. Wat er over de grens tussen Loo en Groessen staat meer vermeld, volgt hieronder.

3. parochie Loo (opgericht 19 maart 1855):

„De grenzen dezer parochie worden omschreven door de thans bestaande burgerlijke grenzen van Loo, met inbegrip van dat gedeelte der burgerlijke gemeente van Huissen, hetwelk daarvan door den Rijn gescheiden en tegenover Loo gelegen is (dat is dus de Middelwaard - Th.M.J.J.) en met inbegrip van het gedeelte der buurtschap Hoesselarij, hetwelk ligt ten westen van de Leigraaf, gevolgd tot aan de Groenestraat en een rechte lijn getrokken vanuit het midden dier Groenestraat op het einde, naar het midden van de Droostraat onder Duiven. Deze parochie omvat ook de polders Candia en Looward, gelijk zij door hun zomerkaden zijn afgebakend." (6)

De rechte lijn vanuit het midden van de Groenestraat naar het midden van de Droostraat blijkt in de praktijk wel wat minder recht, maar toch is deze omschrijving voor de Groessense pastoor een grote teleurstelling.

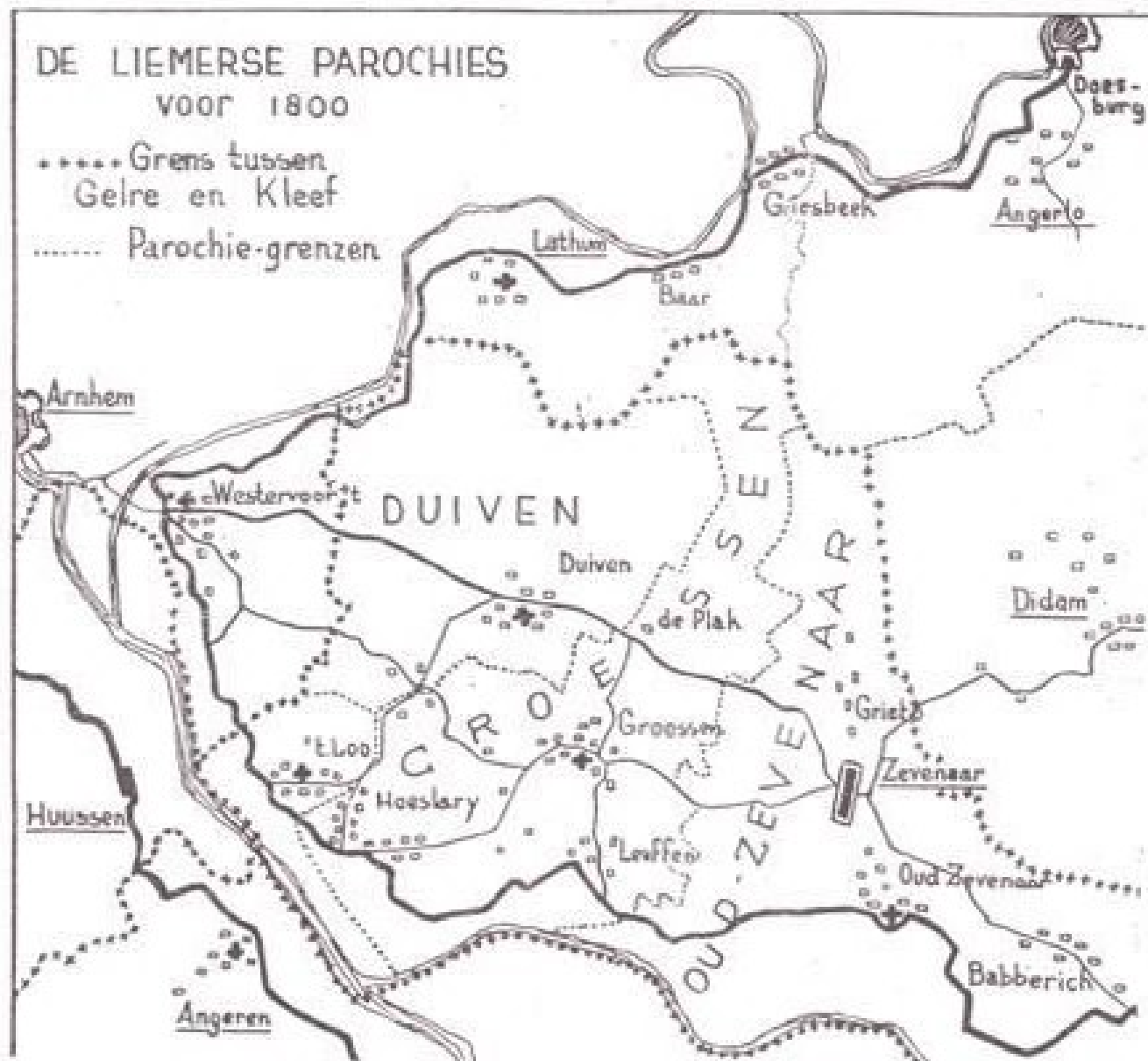
Sedert 1851 bestaat er namelijk een „grensgeschil" tussen beide buurparochies.

Daarover schrijft A.G. van Dalen het volgende:

„Toen in 1851 Westervoort zelfstandig was geworden (en daarom afgesplitst werd van de Loose „statie", zoals men in de periode van de Hollandsche Zending een parochie noemde - Th.M.J.J.), daalde 't Loo af tot een onbetekenende parochie, te klein om te leven en te veel om te sterven. In opdracht van den vice-superior heeft toen de Aartspriester, pastoor J. Willemsen van Duiven, de grenzen gewijzigd in dien zin, dat de Hoeslarij voor het grootste deel naar 't Loo ging, waarbij de tochtsloot, die uit de Waay bij den Vossendel langs de Groenestraat loopt tot waar die uitkomt in de scheigraaf tussen Loo en Duiven met Westervoort de scheiding werd." (7) Dat is bij het kruispunt van de Molenstraat en de Eltensestraat. In de hierboven geciteerde oprichtingsbrief is echter sprake van een lijn vanuit de Groenestraat naar de Droostraat.

DE LIEMERSE PAROCHIES VOOR 1800

..... Grens tussen
Gelre en Kleef
..... Parochie-grenzen



volgens A.G. v Dalen

Wat is er aan de hand? In 1851 is de pastoor van 't Loo niet tevreden over de grensregeling. Hij meent te weinig terug gekregen te hebben; er wonen vele arme mensen in de Hoesselarij en er blijven twee aanzienlijke boerderijen aan de Molenstraat bij Groessen horen. De pastoor en het armenbestuur van Groessen sluiten tenslotte met Loo een overeenkomst ter compensatie, omdat Loo dreigt „dat men menschen uit de Hoesselarij, als ze armlastig werden, steeds naar Groessen zou blijven verwijzen.”(8)

Maar, zoals de pastoor van Groessen het voorstelt in het „Liber Memoriale” van zijn parochie, de pastoor van Loo blijft ontevreden. De Groessense pastoor schrijft: „Terwijl deze quaestie nog hangende was, werd ik ernstig ziek en leed langen tijd aan de gevolgen van de typhus; tijdens deze mijne ziekte heeft de pastoor van het Loo eene andere grensscheiding aan Mgr. den Aartsbisschop voorgesteld, alleen gewezen dat die menschen nader bij het Loo dan bij Groessen waren gelegen, van de bestaande overeenkomst en schadeloosstelling is geene notitie genomen, en Mgr. de Aartsbisschop heeft de grensscheiding door Zijn Eerw. voorgesteld goedgekeurd ...” (8) Hierdoor zijn dan de twee boerderijen aan de Molenstraat toch bij de parochie van Loo gekomen. Vele pagina's sputtert de Groessense pastoor na over deze z.i. ongehoorde gang van zaken, en daaruit blijkt dat het wat hem betreft tot 1857 heeft geduurd, voordat dit territoriale leed geleden is.

Ook de Loowaard en Candia hebben eens tot de parochie Groessen gehoord. Zo is het te verklaren, dat de grafstenen van Herman van der Loë (gest. 1569) en zijn echtgenote Digna van Isendoorn in de kerktoren van Groessen te vinden zijn.

Als we nog verder in de tijd terug gaan, blijkt dat er voor 1131 eigenlijk maar één kerspel was: Groessen. Daartoe behoort ook Duiven. Duiven bezit weliswaar een eigen kerkje, maar pas in dat jaar wordt door bisschop Andreas van Cuyek bevestigd dat Duiven van Groessen is afgescheiden en een zelfstandige parochie is. Loo hoort - tot ver na de middeleeuwen - kerkelijk onder de Betuwse parochie Angeren, in de 18de eeuw is het een zelfstandige parochie geworden.

Het is niet de bedoeling van dit artikel zout in Groessense wonden te strooien, maar de grensbewuste inwoners van de drie kerkdorpen zullen wederom hun grenzen moeten verleggen. Want weer gaan de parochiegrenzen met de tijd mee, weer wordt het kerspel Groessen kleiner en Duiven groter. Dit jaar heeft het bisdom Utrecht inmiddels officieel het voorstel van de vier betrokken parochies bevestigd: de parochie Duiven wordt vergroot met een deel van de Nieuwgraaf oostelijk van de Rivierenweg tot aan de A-

12 (ten koste van Westervoort), en met 't Heilig Land plus het zgn. Duiven-Zuid (ten koste van Groessen). De parochie Groessen echter krijgt iets van wat het in 1936 kwijtraakte weer terug. Dat is ten noorden van de Rijksweg het gebied links en rechts van de Helstraat tot aan de Roodwilligenstraat.

Mijn 'grensverhaal' zou niet compleet zijn, als ik nalaat te wijzen op het bestaan van nóg andere grenzen in, soms dwars door, onze drie dorpen. Er zijn bijv. de grenzen van het telefoondistrict; de meeste telefoonaansluitingen in Groessen vallen onder Zevenaar (08360), terwijl een minderheid 'telefonisch' bij Duiven (08367) is aangesloten. Wat het laatste betreft ook enige Huissense gemeentenaren, namelijk die op de Middelwaard.

En ieder, die ooit binnen onze gemeente onroerend goed heeft ge- of verkocht, heeft te maken gekregen met de grenzen van de kadastrale gemeente Duiven of van de kadastrale gemeente Groessen en Loo. Dat op zich kan weer een geheel nieuw grensverhaal opleveren.

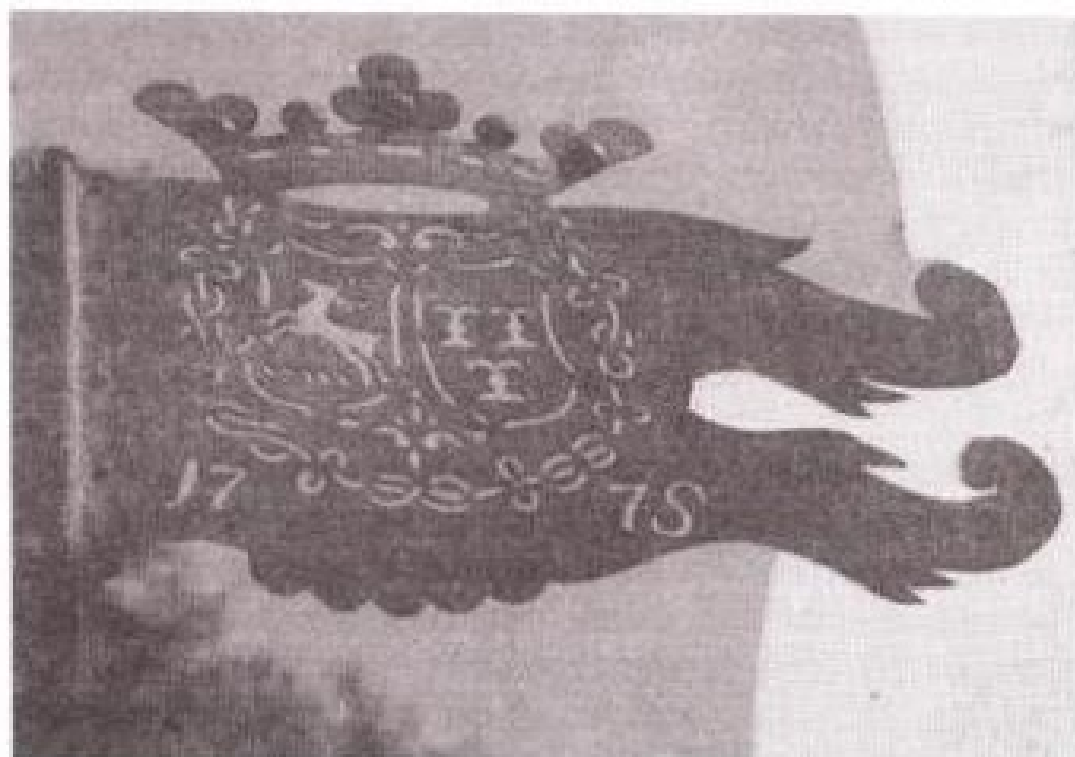
Of deze bijdrage over grenzen met het bovenstaande werkelijk compleet is, durf ik echter niet met zekerheid te zeggen.

Th.M.J. Jonker, Loo.

Noten:

- 1 Driepas, 1991, p. 54.
- 2 citaat uit de grensbeschrijving behorende bij de oprichtingsakte d.d. 17 juni 1854 (aartsbisdom Utrecht).
- 3 Brief, d.d. 23 juli 1936 (aartsbisdom Utrecht).
- 4 A.G. van Dalen, Het kerspel Groessen door de eeuwen heen, 1953, p. 25.
- 5 citaat uit de grensbeschrijving behorende bij de oprichtingsakte d.d. 19 maart 1855 (aartsbisdom Utrecht).
- 6 citaat uit de grensbeschrijving behorende bij de oprichtingsakte d.d. 19 maart 1855 (aartsbisdom Utrecht).
- 7 idem als 4, p. 43-44.
- 8 Kerkarchief Groessen.

NOGMAALS: DE WINDWIJZER VAN DE PLOEN



Met belangstelling nam ik kennis van het artikel „Over de windwijzer van De Ploen; de familie Van Herteveld en een begrafenis in 1795” in Driepas, jrg. 9, nr.3.

In genoemd artikel wordt vermeld dat ridder De Van der Schueren de windwijzer van het gesloopte huis werd getoond. Wie de in het artikel afgebeelde tekening heeft vervaardigd, is mij onbekend. Men mag veronderstellen dat Van der Schueren de windwijzer uit zijn geheugen heeft getekend, maar hij geeft helaas niet de werkelijkheid weer. Zoals u op bijgaande foto kunt zien, is de wijzer in werkelijkheid veel sierlijker uitgevoerd.

Hij werd door de generaal Jan Joseph Godfried baron van Voorst tot Voorst, echtgenoot van jkvr. Joanna Alfrida Louise (een van de twee eigenaressen van het Suideras bij Wichmond) aangetroffen op de zolder van dat huis. Het leek hem een leuk idee om de windwijzer weer een functie te geven en hij plaatste het bij de vijver en wel in de walkant. Toen ik er op wees dat dit funest was voor de windwijzer, aangezien hij door roest zou verteren, is hij er weer uitgehaald. Na een opknapbeurt prijkt het voorwerp nu in een standaard in de hall van het kasteel Suideras.

Dat de wijzer op het dak van het Suideras geplaatst is, zoals De Van der Schueren mededeelt, is niet juist. Het nieuwe huis Suideras werd in 1891 voltooid en al het benodigde ijzerwerk werd nieuw gemaakt.

J. Harenberg, Zutphen.

HET DIALECTHOEKJE - aflevering 7 (de laatste!)

In het eerste nummer van jaargang 1991 zijn we begonnen met korte artikeltjes over het dialect. We vervolgen - min of meer alfabetisch - deze serie, die is samengesteld door dhr. H. Driessen, oud-Groessenaar thans wonende in Nijmegen. Wij vragen nadrukkelijk om commentaar en correctie als betekenissen wellicht anders zijn of in een ander verband kunnen worden gezien, als hieronder wordt aangegeven.

93. tied	uut de tied zin: (ook) uit z'n gewone doen, in de war zijn;
94. teek	'n teek uuttrekke: iemand stiekum zeer doen;
95. tit	't löp weer as 'n tit: 't gaat weer als gesmeerd;
96. uut	uut en te nao: tot en met, herhaaldelijk (gezegd, gemaand);
97. vel	vel aover but: vel over been, broodmager;
98. verdach	örges op verdach zin: er tevoren rekening mee houden;
99. vlooi	'n vlooi vange is/in 'n gawwigheid: ??
100. vuul	vir old vuul laote ligge, staon: aan z'n lot overlaten;
101. verspinze	zich d'r op verspinze: er naar hunkeren, voorpret hebben;
102. wied	al wied en breed: al lang, ruimschoots;
103. vreed	zo vreed as bonestrooi: taai en hard, (figuurlijk) hardvochtig;
104. wil	d'r wil van hemme: nut, plezier;
105. wèze	aover eur hele wèze (beven, in de war): in haar hele lijf (en geest);
106. waar	waar ow (eige): ga opzij, kijk uit;
107. zeil	med opgestreke zeil vertrekke: zwijgend maar diep geraakt;
108. zwart	zo zwart as 'n tōrk: sterk vervuild;
109. zin	mè zin en verstand bekieke: met volle aandacht.

H. Driessen, Nijmegen.

Zeventien vraagtekens bij één woord

In aflevering 6 van "Het dialecthoekje" in nummer 3 van Jaargang 9 van dit tijdschrift, december 1992, is "schabbelebonk" (p.65, nr.80) van maar liefst zeventien vraagtekens voorzien. De redactie ontving twee reacties.

Prof. W.J.Th. Peters uit Nijmegen schrijft het volgende: "Het gaat hier waarschijnlijk om een verbastering van "schobberdedonk" in de uitdrukking

"op de schobberdedonk lopen" met de betekenis "klaplopen". We hebben dan te maken met een uitdrukking die niet tot het dialect gerekend kan worden, maar die, althans in mijn jonge jaren, veel gebruikt werd in onze streek. men kon zich er bijvoorbeeld mee verontschuldigen als men als onverwachte gast tegen het middaguur werd uitgenodigd om mee te eten. Aan tafel zie zo iemand dan: "*Gillie zien: ik loop mor zo'n bitje op de schobberdedonk*". Gebeurde dat vaker in hetzelfde huis, dan kon een gast zichzelf uit de verlegenheid helpen door te zeggen: "*Ik leg 't mes mor wir bi-j ollie op taofel*". Hier gaat het om een zegswijze die stamt uit oude tijden, toen gasten hun eigen mes meebrachten en dat aan tafel gebruikten."

Ook de heer Borgers uit Geldrop heeft gereageerd op het woord 'schabbelebonk'. Hij schrijft: „Dit woord werd door m'n vader gebruikt in de volgende zinnen: op schabbelebonk gaan, ze gaan op schabbelebonk. Hij bedoelde daarmee op de bonnefooi naar iemand toegaan, niet wetende of het wel gelegen komt met de bedoeling er mee te kunnen eten. De vooropgestelde bedoeling was dus er beter van te worden.” Het woordenboek geeft 'schobberdebonk' zoals in: „op de schobberdebonk lopen" met de betekenis klaplopen, schooieren, hetgeen aardig overeenkomt met bovenstaande uitleg. Ook geeft de heer Borgers een aanvulling op een artikel uit Driepas nr. 2, 1992: „*De benaming 'tonroos' werd door m'n vader gebruikt voor een grovere uitvoering van de pioenroos. Het is mij echter niet duidelijk of hij dit wist uit de periode 1903-1911, toen hij Duiven woonde, of toen hij in 1911-1926 in Angeren woonde.*”

Met dit commentaar eindigt (voorlopig?) ons dialecthoekje.

Redactie.

HET EILAND IN DUIVEN-ZUID

In Duiven-Zuid is in de afgelopen jaren een wijkwinkelcentrum ontstaan dat de naam Eiland draagt. Men heeft deze naam ontleend aan een oude toponiem of veldnaam die in dit gebied thuis hoort. De oorspronkelijke benaming Eiland betrof gronden een paar honderd meter meer westelijk, nabij de Eltensestraat.

De veldnaam Eiland is niet zo vreemd als men lettend op de landschappelijke gesteldheid zou denken. In het stroomdal van de Rijn tussen Wezel en de Liemers komt deze naam vaker voor. Aan de weg van Hüthum naar Emmerik staat een straatnaambord 'Auf dem Eiland' en op de zuidelijke Rijnsoever tegenover Emmerik heet een plaatsje Emmericher Eyland.

De toponiem Eiland behoort tot de groep van namen die iets te maken hebben met de bedijking van de laaggelegen gronden nabij de grote rivieren. Voordat deze in de middeleeuwen bedijkt werden, was er geen sprake van een enkel stroombed als thans. De rivier meanderde sterk en op bepaalde plaatsen stroomden meerdere rivierarmen min of meer parallel en kruisten elkaar, zogenaamd vlechtende rivieren. Tussen deze armen lagen a.h.w. eilanden. Sommige daarvan waren hooggelegen (w.o. de rivierduinen) en werden al vroeg door mensen bewoond. De lager gelegen eilanden waren meestal droog maar overstroomden toch regelmatig, voornamelijk in de winter. Deze gronden waren doorgaans vruchtbaar en geschikt voor de landbouw. Door hieromheen dijken aan te leggen ontstonden eilanden, die in oude Latijnse aktes 'insulae' genoemd werden. In het Kleefse land en de aangrenzende Gelderse gebieden noemde men die omdijkte landerijen ook wel 'ooi', 'waard' of 'werd'. Ook duikt de naam 'eiland' op - afkomstig van ooi-land?

Uit de naamgeving Eiland blijkt ook dat de gronden nabij de Eltensestraat en ten zuiden van de hoger gelegen Eltingerhof reeds in de vroege middeleeuwen in cultuur gebracht zijn. In ieder geval had geen zin meer om deze landerijen te bedijken nadat in de 14e eeuw de Liemerse bandijk werd aangelegd. Deze bandijk loopt van Babberich, langs Oud-Zevenaar, Ooi, Leuven naar Kandia bij Loo. Door de aanleg kwam het Eiland binnendijks te liggen, op een relatief grote afstand van de toenmalige thans Oude Rijn.

W.F.W.M. van Heugten, Duiven

Geraadpleegd o.a.: B. Schäffner, in DRIEPAS (1986), p.66; F. Gorissen: Die Düffel; Zur Geschichte einer Kunstlandschaft, Nijmegen, 1975

DE FABELDIEREN VAN KLAAS BOUWMAN

Één van de advertenties die in fotokopie zijn weergegeven bij het artikel "Uit de kraant van toen" van Th.M.J. Jonker in Jaargang 9, nummer 3, december 1992 van dit tijdschrift, roept bij mij de volgende plezierige herinnering op.

De gelijknamige zoon van dezelfde N. Bouwman [1] die op zaterdag 17 december 1889 wilgenhakhout te koop aanbood, kwam rond 1925 in drukke tijden wel eens helpen op de boerderij Doekenstadt te Loo, waar ik de eerste negen jaren van mijn leven heb doorgebracht. Mijn broer en ik zagen Klaas - dat was zijn roepnaam - graag komen: hij vertelde ons fantastische verhalen over *de knien met hoorns* en *den hit met vèren*. We moesten maar bij hem thuis komen, dan konden wij deze dieren zien. Hij zou dan meteen het boek van Hannemeuj (tante Hanne) voor de dag halen. Dat was heel groot, zo groot *daj 't met de kni-jes mot umblaje*.

Klaas stond met zijn fantasie, bewust of onbewust, in een oeroude traditie. Fabeldieren, wezens samengesteld uit onderdelen van verschillende beesten, waren geliefde motieven in de schilder- en de beeldhouwkunst van de middeleeuwen. Men vindt ze in de oudste culturen van Europa. Een sprekend voorbeeld uit de Griekse mythologie is de Chimaera, een vuurspuwend monster, van voren leeuw, in het midden geit, van achteren met een slang als staart.

Wat voor de kleuters van nu de kinderprogramma's op de televisie zijn, waren voor ons de verhalen van mensen als Klaas Bouwman. Alleen kwamen die - jammer genoeg - niet elke dag.

W.J.Th. Peters

[1] Nicolaas Bouwman Sr overleed te Loo op 30 juni 1905 "in de ouderdom van ruim 73 jaren" zoals zijn bidprentje vermeldt. Zijn zoon Nicolaas Antonius werd in Loo geboren op 3 januari 1878 en overleed daar op 24 februari 1965. De prentjes waaraan ik deze gegevens ontleen, wist Herman Derksen op te sporen.

OUDE MILIEUWETTEN

Soms krijg je ineens de geest en vind je dat je allerlei oude rommel moet opruimen. En zie - de troep nog eens doorkijkend - je ontdekt dat er nog bruikbare dingen zijn. Zoals een knipsel uit het „Stamblad“, het personeelsorgaan van staatsbosbeheer, van december 1981.....

Als ik me niet vergis, werd Kleef - en dus ook Duiven - in 1614 Brandenburgs en in 1701 Pruisisch. Dan zullen de hieronder volgende milieuwetten ook voor onze dorpen van toepassing zijn geweest. Toen al wetjes over de bescherming van bomen, vuurtje stoken en roken op de hei, en het uitroeien van mussen. Dat laatste is gelukkig nooit geslaagd, al zal menige boer of tuinder het met „gelukkig“ niet met me eens zijn.

B. Schäffner, Duiven.

Edict, voorschrijvende dat niemand de aangeplante wilge-, moerbei- en lindebomen en andere, dergelijke nuttige bomen mag beschadigen, zulks op straffe van een smaadrit op de kar in het openbaar.

Tengevolge van het feit, dat Onze Majesteit op de hoogte is gekomen van het feit, dat de op zijn bevel in het land aangeplante wilge, moerbei- en lindebomen door liederlijke lieden worden omgehakt of geruïneerd, geeft Onze Majesteit het volgende ter overweging:

Hij, die jong geplante bomen opzettelijk schade toebrengt, zal, indien hij daarbij op heterdaad betrapt wordt, worden veroordeeld tot tijdelijke, gerechtelijke vrijheidsberoving. Inzonderheid moeten zich de Soldaten gewaarschuwd weten deze jonge bomen noch met hunne sabels, noch op enigerlei andere wijze te beschadigen. Daarbij nochtans op heterdaad betrapt zijnde, of indien zulks met overtuiging kan aangetoond worden, zal de betreffende Soldaat direct aangehouden en aan het Regiment, waaronder hij dient, ter uitdrukkelijke bestraffing worden uitgeleverd.

En opdat niemand zich van onwetendheid kan excuseren, zal dit Edict tot ieders waarschuwing op alle publieke plaatsen worden aangeplakt, ook bij de Regimenten van het Leger, en aldaar ook geregeld worden herhaald. Ook zal voor de Kerkdeuren driemaandelijks dit Edict moeten worden voorgelezen, direct na beëindiging van een Kerkelijke Eredienst, en wel in het openbaar.

Gegeven te Berlijn, de achtste October 1731, Friedrich Wilhelm.

Vernieuwing en afroep van het Edict van de achtste Juli 1744 tegen het verboden aanmaken en brandend houden van vuur en het roken van Tabak in des Lands Heidevelden. Gegeven te Berlijn, de negentiende Januari 1764.

Aan iedere Onderdaan, waaronder begrepen de Overheden en de Bosbouw, geven Wij het volgende te verstaan:

Wegens diverse voorvallen, te wijten aan zeer strafbare onachtzaamheid en verwaarlozing bij gebruikmaking van vuur en lichtbronnen, inzonderheid door het onbehoedzaam roken van tabak in heidevelden tijdens droge jaargetijden, ook in steden en dorpen, en overal waar licht brandbare zaken voorhanden zijn, en door toedoen van roekeloze en boosaardige mensen, die op en nabij heidepercelen opgerichte waarschuwingsborden hebben omgehakt en vernield, voelen Wij ons genoodzaakt, eerder uitgevaardigde voorschriften te vernieuwen en alsdan het volgende te declareren:

Eenieder, zijnde eigenaar van heidevelden, in goed vertrouwen daaronder ook begrepen de Kerkelijke Overheden, alsmede houtopstanden, dient bij zijne eigendommen door de Wet omschreven waarschuwingsborden te plaatsen, die bovendien duidelijk de Wettelijk vastgelegde strafbepalingen tonen. Hij, zonder aanzien des persoons, die deze borden vernielt of omhakt, of zich van enig licht of vuur bedient bij het des nachts vissen of vangen van kreeften, bij heidevelden of houtopstanden, zo ook bij de oogst van graan, hooi, hout en turf, bij het dorsen, het hakselen en het voederen van vee in schuren en stallen of in de onmiddellijke nabijheid van zulke gebouwen, vooral die gebouwen met stroodaken, en overal, waar vlas, hennep of brandgevaarlijke zaken liggen, of in steden, plaatsen of dorpen tabak rookt, stelt zich bloot aan bij de Wet strafbaar gestelde feiten. Zo dit herhaaldelijk zou plaats hebben, dan kan de overtreder gestraft worden, dit in verhouding tot de grootte van de aangebrachte schade, met de Spaanse Mantel, opsluiting met water en brood, of een driemaandelijkse verzekerde bewaring.

Hij die van bovenbedoelde vergrijpen onverwijld aangifte doet, kan uit het vermogen van de overtreder, voorzover voorhanden, een beloning van 25 Thaler ontvangen. Geen enkele naam aangaande de betrokkenheid in zaken als hierboven, zal publiek worden of mogen worden gemaakt. Voor het overige, niet in dit Edict vervat zijnde, gelden de oude voorschriften en het Edict van 1744.

Berlijn, de negentiende Januari 1764, Friedrich Wilhelm.

*Vernieuwd Edict betreffende het uitroeien van de Mussen,
Gegeven te Berlijn, de achtste Januari 1731.*

Naar aanleiding van onlangs binnengekomen berichten uit de krant, waarin de landman steen en been klaagt over de explosieve vermeerdering onder de mussen, die zowel aan de vruchten te velde als in de tuin grote schade aanrichten, geeft Zijne Koninklijke Majesteit te verstaan en vindt goed, dat het Edict van de elfde December 1721 hernieuwd en herhaald dient te worden en heeft aldus besloten:

Ieder Onderdaan, zowel ter stede als op het platte land is verplicht, de uitroeiing der mussen met alle ijver en met grote ernst ter hand te nemen, en dat iedere inwoner, vermits hij een tuin of akker bezit, in de stad twee koppen, iedere boer twaalf, een keuterboer acht, en iedere plattelander, hetzij als ambachtsman, dagloner, herder, molenaar zes mussen tussen de Feesten van de heiligen engel Michaël en de Heilige Johannes [1] ieder jaar bij de plaatselijke Overheid moet inleveren, of in plaats van de koppen voor iedere ontbrekende mussekop een Kleefse stuiver voor de plaatselijke Armenkas moet betalen.

Ook worden alle Landdrosten, Dignitarissen, Vice-drosten, plaatselijke commissarissen, Magistraten, ambtenaren en Gerechtelijke Overheden en ook inzonderheid de Fiscus belast met het toezicht op de naleving en uitvoering van deze nuttige verordening. Op het einde van het jaar moet iedere overheid de specificaties met bijbehorende brief inleveren bij de Drosten of Vice-drosten; in de steden geschiedt dit echter ten adresse van de plaatselijke Commissaris en van deze disciplines moeten deze stukken worden ingeleverd in de binnen het Hertogdom Gelre residerende Oorlogs- en Domeinencommissie.

Dit Edict moet overal goed worden aangeplakt op poorten, openbare gelegenheden en aanplakborden. Tot kort voor het Feest van de Heiligen Michaël moet, opdat voorkomen wordt, dat men zich wegens ignorantie excuseert, het Edict worden voorgelezen en herhaald.

Gegeven te Berlijn en aldaar voorzien van het Koningszegel op de achtste Januari 1731. Friedrich Wilhelm.

1 De feestdag van de H. Michaël is op 30 september, die van de H. Johannes 27 december.

N.B. De teksten van de edicten werden omgezet in hedendaags Nederlands

VERENIGINGSNIEUWS

Schenking

De heer R. Visser, zoon van wijlen dokter Visser en thans wonende te Nieuwerkerk in Zeeland, heeft onlangs tijdens een bezoek aan zijn ouderlijk huis aan de Eltensestraat een aantal foto's geschonken uit het fotoalbum van zijn vader. Het gaat om foto's van de openluchtspelen "Regina Pacis" opgevoerd in 1939 in de weide van dokter Visser en "Van Riddertijd tot Burgervlijt" opgevoerd in mei 1938 op het schoolplein tussen het huis van de familie Palm en de kerk te Groessen. Verder foto's van de molen van L. Willemsen aan de Eltensestraat en van Baron van Dorth tot Medler met zijn vrouw.

Gaarne zou de Historische Kring in bezit komen van oude rekeningen, recepten of etiketten van medicijnen van Dokter Visser. Graag uw reactie aan het secretariaat of Mevr. R. Biermans, Ploenstraat 30 te Duiven.

Agenda

- 19 april 1993 Lezing door J. Zoer over zijn onderzoek naar oude boerenerven; aanvang 20.00 uur.
- 15 mei 1993 Jaarlijkse excursie naar de „Wasserburg" ANHOLT.
- 10 juni 1993 Bijeenkomst van de werkgroepen; aanvang: 20.30 uur.

De bijeenkomsten vinden plaats in ons eigen verenigingslokaal in de Remigiusschool, ingang Droopad, aan de achterzijde van de school. Met ingang van heden zijn publicaties van de Historische Kring niet alleen verkrijgbaar bij boekhandel Verdouw (winkelcentrum de Elshof) en bakker/kruidenier Peters (Loo), maar ook bij LECTABLOEM, Eilandplein 502 (winkelcentrum het Eiland).

INHOUDSOPGAVE

J.A. Zoer: Boerenerven in de gemeente Duiven	1
Th.J.M. Jonker: Grenzen	11
J.Harenberg: Nogmaals: de windwijzer van de Ploen	17
H. Driessen: Dialecthoekje (slotaflevering 7 + reacties)	18
W.F.W.M. van Heugten: Het Eiland in Duiven-Zuid	20
W.J.Th. Peters: De fabeldieren van Klaas Bouwman	21
B. Schäffner: Oude milieuwetten	22

VERENIGINGSNIEUWS